

دانشگاه پیام نور

فقه مقارن ۱

(رشته الهیات و معارف اسلامی)

محمد جواد مغنیه

مترجم: دکتر حسن مبینی سوچلمائی

مغنیه، محمدجواد، ۱۹۰۴-۱۹۷۹م. Mghniyah, Muhammad Jawad

[الفقه علی المذاهب الخمسه الجعفری، الحنفی... فارسی. برگزیده] فقه مقارن ۱/
[محمدجواد مغنیه] ترجمه حسن مبینی سوچلمانی. — تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۴.
سیزده، ۱۳۸۸ هـ. س. دانشگاه پیام نور؛ ۱۱۹۸. گروه الهیات (۵۷۶)

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا.

کتاب حاضر ترجمه بخش "الصلوه" کتاب "الفقه علی المذاهب... " محمدجواد مغنیه است.

۱. آموزش از راه دور_ ایران. ۲. فقه تطبیقی _ آموزش برنامه ای. ۳. نماز_ آموزش برنامه ای. الف. مبینی سوچلمانی، حسن، ۱۳۴۳-، مترجم. ب. عنوان. ج. عنوان: الفقه علی المذاهب الخمسه : الجعفری ... فارسی. برگزیده.

۳۷۸ / ۱۷۵۰۹۵۵

LC ۵۸۰۸ / الف ۹۶۵۳

۳۵۰۹۴ - ۸۴ م

کتابخانه ملی ایران

دانشگاه پیام نور

فقه مقارن ۱

محمدجواد مغنیه

مترجم: حسن مبینی سوچلمانی

ویراستار علمی: دکتر زهرا گواهی

حروفچینی و نمونه خوانی: مدیریت تدوین

طراح جلد: فرشته فلاح دوست

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۶۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اردیبهشت ۱۳۸۵

شابک ۱ - ۲۲۱ - ۳۸۷ - ۹۶۴

ISBN 964 - 387 - 221 - 1

کلیه حقوق برای دانشگاه پیام نور محفوظ است.

قیمت: ۸۹۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتابهای دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف به صورت درسنامه، آزمایشی، قطعی، متون آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می‌شود. کتاب درسنامه (د) نخستین ثمره کوششهای علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصلهای مصوب تهیه می‌شود و پس از داوری علمی در گروههای آموزشی، بدون طراحی آموزشی و ویرایش چاپ می‌شود. با تجدیدنظر صاحب اثر و دریافت بازخوردها و اصلاح نارساییها، درسنامه با طراحی آموزشی، ویرایش، و طراحی فنی - هنری به صورت آزمایشی (آ) چاپ می‌شود. با دریافت نظرهای اصلاحی، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و کتاب به صورت قطعی (ق) چاپ می‌شود. در صورت ضرورت، در کتابهای چاپ قطعی نیز تجدیدنظرهای اساسی به عمل می‌آید یا متناسب با پیشرفت علوم و فناوری بازنویسی می‌شوند. متون آزمایشگاهی (م) متونی است که دانشجویان با استفاده از آن و راهنمایی مربیان کارهای عملی آزمایشگاهی را انجام می‌دهند. کتابهای فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه می‌شوند. کتابهای فرادرسی با تأیید معاونت پژوهشی و کتابهای کمک‌درسی با تأیید شورای انتشارات تهیه می‌شوند.

فهرست

نه	مقدمه
۷	فصل اول
۷	نماز
۸	نمازهای مستحبی (توافل نمازهای یومیه)
۹	وقت نماز ظهر و عصر
۱۰	وقت نماز مغرب و عشاء
۱۱	وقت نماز صبح
۱۲	قبله
۱۴	پرسشهای فصل اول
۲۴	فصل دوم
۲۴	آنچه از بدن که پوشش آن واجب است و آنچه از بدن که نگاه کردن به آن حرام است
۲۴	نگاه انسان به بدن خودش
۲۵	زن و محارم او
۲۵	زن و مرد نامحرم
۲۶	پوشش مرد
۲۸	صدای زن
۲۹	منظور از پوشش رنگ است نه حجم
۲۹	رابطه میان نگاه و لمس
۳۰	ارتباط بین جواز نگاه و کشف بدن
۳۰	پوشش پیر زنان
۳۱	آن مقدار از بدن که در حال نماز پوشیدنش واجب است
۳۲	شرایط پوشش در نماز
۳۴	پوشیدن لباس ابریشمی
۳۵	مباح بودن پوشاک

۳۵	نماز با پوست حیوانی که گوشتش حرام است
۳۶	مکان نمازگزار
۳۷	طهارت مکان نمازگزار
۳۷	پرسشهای فصل دوم

فصل سوم

۴۴	نماز بر روی چهار پا (حیوانات سواری)
۴۴	نماز دو رکعہ
۴۵	نماز زن در کنار مرد
۴۵	محل سجده پیشانی
۴۶	اذان
۴۶	اذان به عنوان یک سنت
۴۷	در مواردی که اذان جایز نمی باشد
۴۷	شرایط اذان
۴۸	چگونگی اذان
۴۹	اقامه
۵۰	پرسشهای فصل سوم

فصل چهارم

۶۲	واجبات نماز و ارکان آن
۶۲	نیت
۶۴	تکبیرۃ الاحرام
۶۴	قیام (ایستادن)
۶۶	قرائت
۶۹	رکوع
۶۹	سجده
۷۰	تشهد
۷۰	سلام دادن
۷۱	ترتیب
۷۱	موالات
۷۱	سهر و شک در نماز
۷۴	شک در عدد رکعات
۷۵	پرسشهای فصل چهارم

فصل پنجم

۸۴	نماز جمعه
۸۴	

۸۴	و جوب نماز جمعه
۸۵	شرایط نماز جمعه
۸۶	دو خطبه
۸۷	کیفیت نماز جمعه
۸۷	نماز عید فطر و قربان
۸۸	چگونگی نماز عیدین
۸۹	نماز آیات (ماه و خورشید گرفتگی)
۹۱	نماز طلب باران (استسقاء)
۹۲	پرسشهای فصل پنجم
۱۰۰	فصل ششم
۱۰۰	نماز قضا
۱۰۱	چگونگی قضای نماز
۱۰۲	نیابت در عبادت
۱۰۳	نماز جماعت
۱۰۳	شرایط نماز جماعت
۱۰۵	متابعت
۱۰۷	پیوستن به نماز جماعت بعد از نماز امام
۱۰۷	آنکه سزاوارتر به امامت جماعت است
۱۰۹	پرسشهای فصل ششم
۱۱۵	فصل هفتم
۱۱۵	نماز مسافر
۱۱۵	شرایط شکسته خواندن نماز
۱۲۰	جمع بین دو نماز
۱۲۱	نماز جاهل و فراموشکار
۱۲۱	پرسشهای فصل هفتم
۱۲۷	فصل هشتم
۱۲۷	مبطلات نماز
۱۳۱	رفتن از جلوی نمازگزار
۱۳۲	پرسشهای فصل هشتم
۱۳۳	نمونه‌ای از سؤالات تسمی
۱۳۶	نمونه‌ای از سؤالات تکمیلی

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

اسلام از هنگام پیدایش تاکنون در خود جریانهای فکری مختلفی را پرورش داده است. از نظر نظام فکری و اعتقادی، و به اعتباری کلامی، منشأ پیدایش فرقه‌هایی چون معتزله، اشاعره، شیعه و غیره بوده است. که به تدریج گروههای کوچکتر دیگری نیز از آنها شکل گرفته، مانند مرجئه - خوارج - باطنیه و ماتریدیه و از طرف دیگر فرقه‌های فقهی و حقوقی مختلفی را نیز به وجود آورده است که چهره‌های مشهور آن عبارت‌اند از احمد بن حنبل (صاحب فقه حنبلی) نعمان بن ثابت معروف به ابوحنیفه (صاحب فقه حنفی) محمد بن ادریس شافعی (صاحب فقه شافعی) مالک بن انس (صاحب فقه مالکی) و امام جعفر صادق (ع) بانی فقه امامیه و زید بن علی (زید فرزند امام سجاد (ع)) بانی زیدیه. البته هر کدام از این مکاتب فقهی در داخل خود به مکتبهای کوچکتر دیگری تقسیم شده‌اند. باری برخی از مکاتب فقهی مانند فقه ظاهری از علی بن داود ظاهری اصفهانی و فقه جریریه از محمد بن جریر طبری که زمانی بعد از چهار مکتب فوق از چهره‌های برجسته فقهی به شمار می‌رفته است، اینک از آنها اثری نیست.

باری این فرقه‌ها که در حوزه تفکر اسلامی به وجود آمده‌اند برخی در ابتدا جنبه سیاسی داشتند که وجه ظاهری آنها بعدها همان جنبه سیاسی باقی مانده است مانند خوارج و راوندیه که برخی از موزخین اسلامی به ثبت و گزارش احوال این فرقه‌ها

پرداخته‌اند.^۱ و برخی دیگر از آنان از همان ابتدا به جنبه‌های کلامی و فکری و حقوقی پرداخته‌اند.

باید یادآوری کرد که مطالعه این فرقه‌ها نکته‌ای را به ما می‌آموزد که پاره‌ای از این فرقه‌ها علی‌رغم اختلاف در پاره‌ای از برداشتها، جنبه‌های مشترک بیشتری داشتند اما فراموش کردن آن جنبه‌های مشترک به تدریج موجب فاصله و تیرگی روابط شده است. البته ناگفته نماند در پاره‌ای دیگر از این فرقه‌ها جنبه‌های اختلاف بسیار زیاد می‌باشد که از نظر تاریخی جای تأمل است اما پرداختن به جنبه‌های مشترک و توجه به آن و اصولاً بررسی تطبیقی عقیده این فرقه‌ها می‌تواند برای ما از نظر فکری جالب توجه باشد.

به ویژه آنکه همه این فرقه‌ها فقط عقاید خود را قبول داشته و تحمل عقیده دیگری را نداشته و تأملی در آرای دیگری نکرده و به طرد و لعن همدیگر پرداخته‌اند. و از طرف دیگر بسیار جالب خواهد بود که بدانیم در گذشته در فرهنگ و تمدن اسلامی تحمل و تأمل در عقاید دیگران بسیار گسترده و برجسته بود ولی به تدریج این تحمل و تأمل کم شد و جای خود را به تعصب خام و طرد و تکفیر داده است اما اینک از پرتو آن تجربه‌ها باید دوباره به خود نگریست و همه امت اسلامی باید در درک یکدیگر تلاش کنند به ویژه آنکه امروز شاهد یک احساس جدید در درک «خودی»^۲ در جهان اسلام هستیم.

وقتی مذاهب مختلف فقهی موجود در جهان اسلام را در نگاهی گذرا بررسی می‌کنیم، با مشترکات عجیبی روبه‌رو می‌شویم از یک طرف می‌بینیم که ابوحنیفه که اینک صاحب شایع‌ترین مذهب فقهی در جهان اسلام از اهل سنت است در قیام زیدین علی از زید طرفداری کرد. و در قیام محمد بن عبدالله بن حسن [نفس زکیه] از او پشتیبانی کرد و فتویٰ به وجوب همراهی با او و برادرش ابراهیم داد و کشته‌شدگان در کنار او را

۱. المقالات و الفُرُق: سعد بن عبدالله ابی خلف اشعری به تصحیح دکتر محمد جواد مشکور و الملل و النحل: محمد بن، عبدالکریم بن احمد شهرستانی، این کتاب توسط مصطفی بن خالق داد با عنوان توضیح الملل نیز ترجمه شده است اینک بنگرید به تصحیح محمدرضا جلالی نائینی و نیز بنگرید به تاریخ سیاسی اسلام - دکتر حسن ابراهیم حسن ترجمه ابوالقاسم پاینده

۲. ابن تعبیر از علامه محمد اقبال لاهوری است بنگرید به کتاب احیاء فکردینی در اسلام - محمد اقبال لاهوری ترجمه احمد آرام.

چون کشته شدگان در جنگ بدر دانست و همین طور این حمایت از آل رسول (ص) را از مالک بن انس نیز می بینیم، و از طرفی همین ابوحنیفه در جنگ جمل و در صفین همه جا حق را با علی می دانست و مهمتر آنکه منصب قضاوت از جانب منصور دوانیقی را نپذیرفت.^۱ و شافعی گفته است اگر حبّ آل محمد رفض است، پس ای جنّ و انس شاهد باشید که من رافضی هستم^۲ و هم او در یمن به حمایت از جنبش زیدیه (یحیی بن عبدالله) علیه هارون به زندان افتاد و پس از مدتی که آزاد شد، به عنوان اعتراض از شهادت موسی بن جعفر به سوی مصر کوچید.

پس این تهمت که اهل سنت دشمن اهل بیت هستند، گزافی بیش نیست و از جمله تهمت هایی که به شیعه نسبت می دهند این است که شیعه قائل به خیانت جبرئیل در نزول وحی هستند چه اینکه خداوند به او گفته بود که قرآن را بر علی فرو فرستد و او خیانت کرد و بر محمد فرود آورد لذا پس از نماز سه بار می گویند خان الامین^۳ و به قرآن دیگری

۱. بنگرید به کتاب امام صادق (ع) و مذاهب چهارگانه - نوشته اسد حیدر ترجمه حسن یوسفی - ج ۱ اول

۲. شافعی در اشعارش گفته است: (بنگرید به دیوان الامام الشافعی - دارالکتب العلمیه - بیروت - جمله و شرحه - نسیم زر و زور با مقدمه مفید قمیحه - الطبعة الثالثة).

- ان کان رَفَضاً حُبّ آل محمد	- فلینهد الثقلان اثنی رافضی
(اگر دوستی آل محمد رافضی بودن است	- پس انس و جن شهادت بدهند که من رافضی هستم)
- لئن کان ذنبی حبّ آل محمد	- فذالک ذنب لست عنه ائوب
- هم شَفَعائى یومَ حَشْرِى و مَوْقی	- اذا ما بَدَثَ لنا ظریر غَطوب
(آنان شفیعان من در روز حشر و نیامند هستند	هنگامی که دیدگان را در آن روز فروغی نیست)
- یا اهل بیت رسول الله حبکم	فرس من الله فی القرآن انزله
ای اهل بیت پیامبر دوستی شما واجب است از جانب خدا که در قرآنی که فرو فرستاد، آن آمده است.	
- یکفیکم من عظیم الفخر انکم	- من لم یصلّ علیکم لاصلاة
شما را همین افتخار پس که هر کس بر شما درود نفرستد نمازش صحیح نیست.	
- اذا فی مجلس مذكّر علیاً	- و بطیبه و فاطمة الزکّیه
هرگاه در مجلس یاد علی و دو فرزندش و فاطمه پاک نهاد می کنم	
- یقال تجاوزوا یا قوم هذا	- فهذا من حدیث الزّافضیه
گفته می شود که ای مردم این تجاوز از حد است و این سخن رافضیه است.	
- برئت الی المهیمن من اناس	- لآرون الزّلفن حسب الفاطمه
من از این مردم پست بیزاری می جویم	که دوستی فاطمه و منسوبین به او را رفض و خروج از دین

می نامند.

۳. الفقه علی المذاهب الاربعه - عبدالرحمن الجزیری - ج ۴.

به طور کلی پس از بررسی و تطبیق آراء کلامی و فقهی مذاهب فقهی چهارگانه اهل سنت و شیعه (به معنای عام کلمه) می‌یابیم فقه شافعی به فقه امامیه بسیار نزدیک است چنانکه متقابلاً زیدیه به اهل سنت.

باری خوشبختانه مدتی است که در پی تقریب و نزدیکی جهان اسلام به هم تلاش می‌شود. گذشته از کوششهای اولیه نادرشاه افشار برای نزدیکی شیعه و سنی، در دوره معاصر، شیخ شلتوت در عصر جمال عبدالناصر در مصر گام بلندی برداشت و مؤسسه دارالتقريب بين المذاهب الاسلاميه را تأسیس کرد و از ایران نیز آية الله آقا حسین بروجردي به آن پاسخ مساعد داد که منجر به فتوای بی نظیر شیخ شلتوت شد که عمل به فقه امامیه و زیدیه چون چهار مذهب فقهی اهل سنت مجاز است.^۱ و خود نیز جانب برخی از احکام فقهی شیعه را گرفت چنانکه سه طلاق در یک مجلس را یک طلاق محسوب کرد و در محرم رضاعی یک بار شیر مکیدن را کافی ندانست و حضور دو شاهد عادل را در طلاق واجب دانست.^۲ و اینک انقلاب اسلامی ایران نیز در پی همین وظیفه تلاشهایی درخور تقدیر کرده است که یکی از آن همه، چهار واحد درس فقه مقارن^۳ است در رشته فقه و حقوق اسلامی و این وجیزه تلاشی است در این راستا.

باری متن فقه مقارن از کتاب الفقه علی المذاهب الخمسه از فقیه مجدد شیخ محمد جواد مغنیه است که شامل فقه مقارن (۱) و فقه مقارن (۲) به منزله چهار واحد درسی می‌باشد.

و اینک فقه مقارن ۱ دربرگیرنده کتاب الصلوة است که سعی کرده‌ام با ترجمه و احیاناً با توضیحاتی در پاورقی، دانشجویان گرامی را در فهم مطالب مدد رسانم.

پیدا است که خودآموز بودن کتابهای پیام‌نور و نبودن کلاس تدریس به میزان کافی، مستلزم ساده و روان‌نویسی کتاب است ولی از طرف دیگر به خاطر آنکه دانشجو بتواند در فهم متن عربی و فقهی تمرین بیشتری داشته باشد متن عربی ضمیمه کتاب

۱. متن این فتوای به پیوست می‌آید که در کتاب اسلام آیین همبستگی به ترجمه و گردآوری عبدالکریم بی‌آزار شیرازی گرفته شده است.

۲. امروز در برخی از فقهاء اهل سنت همین آراء پذیرفته شده است مانند ابوزهره و عبدالرحمن الجزیری و سید سابق. بنگرید به الفقه علی المذاهب الاربعه ج ۲ ص ۳۴۱ و فقه السنة - ج ۲ ص ۲۴۲.

۳. مقارن: به فتح راء اسم مفعول باب مقارنه می‌باشد به معنی نزدیک شدن و تطبیق پیدا کردن.

شده است.

امید است دانشجویان عزیز و مدرسین محترم را ممتع و سودمند باشد. باری مؤلف بر آن امید است که ارباب بصیرت با تشویق و در صورت مشاهده کاستی و کژی باتذکار مشفقانه در کمال و بهبود این دفتر مؤلف را یاری رسانند. در پایان، بدینوسیله از همه آنان که در چاپ و نشر این مجیزه کمک رسانده‌اند به ویژه از جناب آقای میردامادی و جناب آقای فتح‌اللهی صمیمانه سپاس می‌گذارم و برای همگان سلامت و بهروزی از خدای بزرگ می‌طلبم «علیه توکلت و الیه انیب».

حسن مبینی سوچلمایی

بهار ۱۳۷۸